

Vragenuur

Aan de orde is **het mondelinge vragenuur**, overeenkomstig artikel 12.3 van het Reglement van Orde.

Vragen Becker

Vragen van het lid Becker aan de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen, viceminister-president, bij afwezigheid van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, viceminister-president, over **het bericht "Islamcentrum Veenendaal: 'Nederlandse moslims zijn verplicht om niet-moslims te haten'"**.

De **voorzitter**:

Aan de orde is thans het mondelinge vragenuurtje. Een hartelijk woord van welkom aan de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen. Fijn u weer te zien. Ik geef graag als eerste het woord aan mevrouw Becker van de fractie van de VVD. Goeiemiddag. Het woord is aan haar.

Mevrouw **Becker** (VVD):

Nederlandse moslims zijn verplicht om niet-moslims te haten. Vijandigheid is nodig tegenover andersgelovigen. Saamhorigheid met christenen is gewoon fout.

Voorzitter. Dit zijn uitspraken die in ons land worden gedaan. In ons land, waar vrijheid van godsdienst een kernwaarde is, wordt opgeroepen mensen met een ander geloof te haten, nota bene in reactie op het zeer vriendelijke aanbod in de drukke ramadanmaand wat parkeerplekken van de naastgelegen kerk ter beschikking te stellen aan de moskee. Dat is onbegrijpelijk en on-Nederlands.

Voorzitter. De VVD accepteert niet dat dit door een imam in Nederland wordt gezegd, dat onze Nederlandse vrije waarden op deze manier met voeten worden getreden en dat de vrijheid om je eigen geloof te kiezen -- de vrijheid die door de naastgelegen kerk nota bene wel wordt gehanteerd -- door deze imam zo met vijandigheid wordt beantwoord.

Het is niet de eerste keer dat de Ar-Rahmah moskee in opspraak komt. Vijf jaar geleden is de weekendschool die eraan verbonden is in opspraak geraakt voor het aanzetten tot haat. Dat is een school die nog steeds bestaat en die -- dat kan niet anders -- soortgelijke verderfelijke teksten in de hoofden van onze kinderen plant. Het is voor ons glashelder dat noch de imam noch de gelieerde weekendschool de waarden van onze samenleving onderschrijft. Sterker nog, Ar-Rahmah lijkt met de rug naar

onze samenleving te staan. Dat is zeer slecht voor de integratie en voor de samenleving als geheel.

Ik heb daarom een aantal vragen aan de minister van Integratie. Het is fijn dat minister Schouten haar vandaag wil vervangen. Welke acties zijn er sinds de verderfelijke uitspraken van vrijdag in gang gezet? Is er contact geweest met de burgemeester van Veenendaal om te horen of er sprake is van het ondermijnen van de democratie of het aanzetten tot haat vanuit deze organisatie?

(vervolg - loopt door, beurtnummer 2) Mevrouw **Becker** (VVD):

Wat heeft de Taskforce problematisch gedrag en de ESS-unit van de minister voor Integratie concreet gedaan? Hoe zorgt het kabinet ervoor dat dit soort uitspraken niet onbestraft blijven in Nederland? Is al bekend of het OM overgaat tot vervolging van de islamleraar? Wat is zijn verblijfsstatus? Kunnen er gevolgen komen voor die status? Hoe is de minister voor Integratie überhaupt aan de slag om salafistische en islamistische beïnvloeding, al dan niet gefinancierd vanuit het buitenland, in dit land tegen te gaan? Is zij het met mij en de VVD eens dat dat onverminderd nodig is? Graag een reactie.

De **voorzitter**:

De minister.

Minister **Schouten**:

Dank u wel, voorzitter. Ook dank voor de vragen van mevrouw Becker. Ik heb dit weekend kennisgenomen van de zeer zorgwekkende berichten in de media over een imam, die ook in een podcast heeft gesproken, naar aanleiding van een juist heel mooi gebaar vanuit een kerk om parkeerplekken beschikbaar te stellen voor moslims tijdens de ramadan. Mevrouw Becker had het daar ook al over. Dat was geheel tegen de zin van deze imam. Hij geeft eigenlijk een boodschap af van afkeer van andere gemeenschappen.

Laat ik maar heel helder zijn: die boodschap van afkeer naar andere groepen in onze samenleving vind ik zeer verwerpelijk. Die afkeer raakt iedereen. Die raakt ook de moslims die andersgezind zijn en er andere meningen op nahouden dan deze imam. Het raakt ook christenen, joden en alle mensen die een andere levensovertuiging hebben. Het kabinet zet er juist op in de polarisatie in onze samenleving tegen te gaan door te werken aan een veerkrachtige samenleving. Dergelijke uitspraken ondermijnen echt de sociale stabiliteit en daarmee ook de democratische rechtsorde. Daar maak ik mij ook zorgen over.

Mevrouw Becker heeft een aantal vragen gesteld. Zij vroeg welke acties er in gang zijn gezet om dit soort zaken aan te pakken. Mocht er sprake zijn

van haatzaaien, dan kan het OM hier actie op ondernemen. Daarnaast werkt mijn collega voor Primair en Voortgezet Onderwijs, zoals mevrouw Becker al zei, aan toezicht op informeel onderwijs, waarin ook maatregelen worden meegenomen.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 3) Minister **Schouten**:

Daarnaast hebben wij uiteraard ook aan de preventieve kant diverse acties in gang gezet om ervoor te zorgen dat de samenleving zelf ook veerkrachtiger en weerbaarder wordt tegen dit soort uitspraken. Het gaat dan over het met elkaar in gesprek gaan, en over het zorgen voor contact tussen de overheid en gemeenschappen.

Mevrouw Becker vraagt heel concreet nog of er contact is geweest met de burgemeester. Ja, er is vandaag contact geweest met de burgemeester. Die heeft aangegeven dat hij contact wil zoeken met deze betreffende imam, om bij hem aan te geven welke gevoelens hij zelf heeft bij deze woorden. Ook vraagt mevrouw Becker: dit kan toch niet onbestraft blijven? Zij weet dat het uiteindelijk aan het OM is om te beslissen of hier sprake is van strafbare uitspraken. Wij gaan als kabinet niet op die stoel zitten, en de Kamer hopelijk ook niet. Dat zijn de acties die daar liggen. Ik ben er nu niet van op de hoogte of het OM ook daadwerkelijk tot actie overgaat. Ik heb daar op dit moment geen signalen over, maar ik weet het niet. Dat geldt eveneens voor de verblijfsstatus van deze persoon. Maar nogmaals, over het algemeen geldt dat als er sprake is van strafbare zaken, het aan het OM is om te beslissen wat daar de gevolgen van zullen zijn. Dat geldt ook in deze situatie. Ik denk dat we op die manier zeer sterk moeten afkeuren wat hier gezegd wordt. Maar in de scheiding van de machten die we hebben, denk ik dat het OM beslist of er daadwerkelijk overgegaan wordt tot actie op dit punt.

Mevrouw **Becker** (VVD):

Het is goed om te horen dat het ministerie vandaag contact heeft opgenomen met de burgemeester. Ik had eigenlijk gehoopt dat dat eerder zou gebeuren, want deze berichtgeving is van vrijdag. Ik maak me eerlijk gezegd, ondanks de goede bedoelingen van de minister, toch ontzettend veel zorgen. Er wordt altijd, jaar na jaar, gezegd wat er niet kan, dat het probleem vooral zit in de scheiding der machten, en dat er eigenlijk alleen ingegrepen kan worden als iets ook daadwerkelijk volgens het Wetboek van Strafrecht "haatzaaien" is, en dus zou het kabinet verder niet zo veel kunnen. Maar dit gaat om een hele fundamentele zaak. Dit gaat over hoe wij de inwoners van ons land en onze kinderen beschermen tegen fundamentalistisch en onvrij gedachtegoed. Er gaat soms een voedingsbodem vooraf aan haatzaaien. Wij als VVD vragen al een hele tijd om een definitie van dat soort problematisch gedrag, waarbij er al een voedingsbodem is die uiteindelijk kan leiden tot strafbare zaken. Leun niet achterover tot zich daadwerkelijk zo'n strafbare zaak heeft voorgedaan.

De minister geeft aan: we zijn erg bezig met de weerbaarheid van moslimgemeenschappen en we zijn bezig om discriminatie tegen te gaan. Dat is een goede zaak, maar ik mis de urgentie als het gaat om die kleine, harde kern vanuit de moslimhoek die onze vrijheden aanvalt.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 4) Mevrouw **Becker** (VVD):
Wat kan daar méér? Dat zou ik vandaag aan de minister willen vragen.

Minister **Schouten**:

Wat is de definitie van "problematisch gedrag"? Die vraag is al vaker gesteld. Ik noemde net het wetsvoorstel waar het ministerie van OCW naar kijkt om het toezicht op informeel onderwijs vorm te geven. Daar vindt ook een discussie plaats over de vraag wat nou precies de definitie is van "problematisch gedrag". Op dit moment zeg ik er even eerlijk bij dat ik niet exact de stand van zaken weet rondom het wetsvoorstel, maar ik weet dat er op dit moment geen juridisch sluitende definitie van "problematisch gedrag" gevonden is. Ik deel de mening van mevrouw Becker dat bepaalde groepen die echt heel radicaal zijn in hun uitlatingen, ondermijnend werken voor mensen die juist op een goede manier met elkaar willen samenleven, ook vanuit de moslimgemeenschap. Er zijn gelukkig heel veel moslims die dat wél willen doen. Dit soort uitspraken staat daar recht tegenover. Maar nogmaals, het is echt aan het OM om te beoordelen of er dan sprake is van strafrechtelijke feiten.

Mevrouw **Becker** (VVD):

Toch zou ik vandaag willen oproepen om te kijken wat er extra gedaan kan worden. Gelukkig heeft minister Paul gezegd dat ze tempo gaat maken met het toezicht op het informeel onderwijs. Zij probeert snel met wetgeving te komen. Ik wil aan de minister voor Integratie vragen om te kijken wat zij in de tussentijd kan doen. Hoe kan zij naast gemeenten gaan staan die worstelen met een weekendschool of met kinderopvang? Er wordt tegenwoordig gezegd dat ook daar sprake zou zijn van fundamentalistische invloeden. Hoe kan zij naast die gemeenten gaan staan en ervoor zorgen dat er aangifte gedaan wordt en dat organisaties gesloten worden? Want laten wij niet de lessen vergeten van de parlementaire enquête die we hier een aantal jaren geleden hebben gehad over ongewenste buitenlandse beïnvloeding en problematisch gedrag. Toen stonden we hier met z'n allen met urgentie bij de microfoon. Die urgentie mag niet wegzakken als het gaat om het aantasten van onze vrijheden. Dus ik vraag écht om iets meer.

Minister **Schouten**:

Mevrouw Becker vraagt terecht: wat kunnen wij doen richting de gemeenten die met dit soort fenomenen te maken hebben? Wij doen daar van alles aan. Wij hebben contacten met de gemeenten die hierover vragen stellen. Wij kunnen daar adviezen over geven, dus gemeenten

kunnen ons zelf benaderen. Er is een heel pallet aan instrumenten dat ingezet kan worden om die gemeenten ter zijde te staan. Dat aanbod hebben we overigens ook aan Veenendaal gedaan. Als gemeenten vragen hebben, kunnen wij ze echt helpen nadenken over een manier om hier nu mee om te gaan. Uiteindelijk is het natuurlijk aan gemeenten zelf om te bezien of ze dat willen of niet.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 5) Minister **Schouten**:

Mogelijk kunnen of willen zij zelf ook al het een en ander doen, maar die opties liggen er. Die willen we ook daadwerkelijk inzetten, juist om ervoor te zorgen dat gemeenten niet het gevoel hebben dat ze er alleen voor staan.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Tot zover dit onderwerp.

De heer **Boon** (PVV):

Ons verbaast het niet dat juist dit islamitische centrum uit Veenendaal er weer toe oproept om niet-moslims te haten. In 2019 hebben ze dat ook al gedaan. Toen werd zelfs gezegd dat ongelovigen de doodstraf verdienen en dat ze Joden en homoseksuelen moeten haten, omdat zij vijanden van de islam zijn. Zeer jonge kinderen, soms pas vijf jaar oud, worden elke week blootgesteld aan deze islamitische haat tegen onze samenleving en tegen ons land. Mijn vraag aan de minister is: wat is er sinds 2019 ondernomen tegen dit islamitische centrum? Deelt de minister de mening van de PVV dat dit broeinest van islamitische haat zo snel mogelijk gesloten moet worden?

Minister **Schouten**:

Ik deel geheel de mening dat dit soort uitspraken buitengewoon verwerpelijk zijn. Dat heb ik net ook al aangegeven. Ze drijven op deze manier ook absoluut een wig in de samenleving. Wij gaan meestal niet op individuele zaken in. In het algemeen werkt het zo dat wanneer organisaties, personen of welke gremia dan ook uitspraken doen die strafbaar kunnen zijn, het aan het OM is om te beoordelen of dat ook echt zo is. Ik kan helaas op deze plek niet reproduceren wat er allemaal aan die kant is gebeurd sinds 2019, als dat is wat u mij vraagt, want dat weet ik echt niet. Maar nogmaals, ik denk dat het helder is wat ik zelf van deze uitspraken vind. Of het echt strafbaar is, is aan het OM om te beoordelen. Ik denk dat we die zuiverheid hierin moeten blijven betrachten.

De heer **Flach** (SGP):

We hebben de Taskforce problematisch gedrag. Ik heb begrepen dat die een soort slapend bestaan leidt. In oktober is er nog een brief over geweest, over hoe lastig het is om er een wettelijke grondslag voor te creëren. Zou de minister kunnen toezeggen dat er opnieuw gekeken wordt

naar die taskforce, zodat die ingezet kan worden om dit soort signalen te monitoren en daarop te handelen?

Minister **Schouten**:

Even voor de goede orde: die taskforce bestaat uit, zo noem ik het maar eventjes, diverse leden. Daar zit de NCTV bij, net als de politie, het OM en wij. Die stoppen natuurlijk allemaal niet met werken als die taskforce niet heel actief is. Iedereen doet natuurlijk zijn eigen onderdeel op zijn eigen plek. Die taskforce is destijds ingericht om te kijken of je dit meer in samenhang kunt bezien. Dat heeft ook nog te maken met de discussie die we net voerden met mevrouw Becker over de definitie van problematisch gedrag. Mijn collega Van Gennip heeft volgens mij in oktober vorig jaar een brief gestuurd over wat de status is van die taskforce. Dat die op dit moment niet goed gericht kan worden op problematisch gedrag en we bijvoorbeeld niet met persoonsgegevens kunnen werken, maakt dat de plus van die taskforce er minder is. Ik kan dus niet goed overzien of die taskforce een bijdrage kan leveren aan het aanpakken van dit probleem. Ik kan het wel terugleggen bij mijn collega Van Gennip. Dat zal ik ook doen. Maar dit is de reden waarom die taskforce een meer slapend bestaan heeft.

De heer **Ergin** (DENK):

Vorige week gebeurden er ook mooie dingen die de verbinding en de saamhorigheid in de samenleving bevorderen, zoals het ramadanfeest. We zagen dat de politie in Den Haag op de dag van het feest koffie ging uitdelen bij de moskee. Een mooi voorbeeld van hoe moslims en niet-moslims, wij samen als samenleving, iets vieren. Het viel me op dat er ook hele heftige reacties waren toen de politie koffie ging uitdelen, zoals dat de agenten werden weggezet als koffiejuffrouw en dat ze zouden knielen voor de islam. Ik ben eigenlijk wel benieuwd hoe de regering naar dat soort uitspraken kijkt.

Minister **Schouten**:

In het algemeen -- dat heb ik net ook gezegd -- vind ik het belangrijk dat datgene wat wij doen, bijdraagt aan de saamhorigheid in de samenleving. Wat er de afgelopen week gebeurde, met de uitspraken van de desbetreffende imam ... Ik heb gelukkig ook gezien dat wat daar gezegd wordt ook niet allemaal herkend wordt vanuit de moslimgemeenschap. We moeten dus ook niet de hele groep wegzetten vanwege de uitspraak van één persoon. Dan blijft wel staan dat die uitspraak niet bijdraagt aan het op een goede manier samenleven met elkaar, zeker terwijl vanuit die kerk aan de gemeenschap de mogelijkheid werd geboden om ramadan te vieren.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 6) Minister **Schouten**:

Ik ga hier niet allerlei uitspraken becommentariëren die zijn gedaan op

andere plekken over andere fenomenen. Wij hebben hier ook vrijheid van meningsuiting. In het algemeen vind ik het echt wel belangrijk dat wat wij zeggen en wat wij doen gewoon bijdraagt aan het samenleven met elkaar. Dat is een opdracht voor iedereen. Dat geldt niet alleen voor het kabinet maar ook voor de Kamer en geestelijk leiders op welke plek dan ook. Iedereen die daar een functie in heeft, heeft een verantwoordelijkheid. Ik hoop ook dat iedereen zich daarvan bewust is.

De heer **Ergin** (DENK):

Het valt mij op dat de minister als het gaat om uitspraken van individuen het enerzijds terecht wegzet als buitengewoon verwerpelijk en als iets wat een wig drijft in de samenleving, terwijl zij het heeft over vrijheid van meningsuiting als het aan de andere kant gebeurt. Ik heb nauwkeurig geluisterd naar de woorden van de minister. Als er iets is wat een wig drijft in onze samenleving is het dat we de ene kant wel scherp aanspreken en dat de regering aan de andere kant woorden zoals "vrijheid van meningsuiting" gebruikt. Ik zou de regering willen oproepen om dezelfde krachtige termen te gebruiken bij de verwerpelijke uitspraken in de richting van moslims die worden gedaan op de dag van hun heilige feest, ook door politieke partijen in dit huis en door individuen aan de andere kant van de samenleving.

Minister **Schouten**:

Ik ben heel helder geweest dat ik vind dat we bij alle uitspraken die we doen, rekening moeten houden met elkaar en hoe we met elkaar samenleven. Dat wil niet zeggen dat ik de ene uitspraak beter of slechter vind dan de andere. Ik denk dat het de verantwoordelijkheid van iedereen is om dat te doen. Ik vind het jammer dat hier nu de suggestie wordt gewekt dat wij de uitspraak van de een sterker vinden dan die van de ander of omgekeerd. Daarmee wordt er in deze Kamer namelijk net zozeer een wig gedreven, waar volgens mij iedereen van mening is dat er ten aanzien van wat we zeggen een zekere mate van vrijheid is; dat geldt zelfs voor een imam die uitspraken doet waarvan je ook niet weet of ze strafbaar zijn of niet. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid hierin. Ga dan niet doen alsof wij het een erger vinden dan het ander, want dat is niet zo.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Tot zover.

Vragen Dijk

Vragen van het lid Dijk aan de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen, viceminister-president over **het bericht "Rode Kruis: aantal Nederlanders in voedselnood niet afgenomen"**.

De **voorzitter**:

We blijven bij deze minister. Ik geef graag het woord aan de heer Dijk van de fractie van de SP.

De heer **Dijk** (SP):

Dank u wel, voorzitter. In 2002 werd de eerste voedselbank in Nederland opgericht. Het was een schande dat dat nodig was. Wat zeg ik? Het is een schande dat dit nodig is. En de voedselbanken schoten als paddenstoelen uit de grond, de rijen werden steeds langer en er stonden steeds meer mensen in de rij voor de voedselbank. In 2021 was er een nieuw dieptepunt. Het Rode Kruis ging geld inzamelen tegen voedsel nood in Nederland. Voedsel nood! Het is een schande dat dit nodig is. In 2024 zijn bijna een half miljoen Nederlanders in voedsel nood. Een schande dat dat nodig is. Mensen die niet te eten hebben, die met honger op bed gaan. Het is een schande. Iedere dag ontvang ik mailtjes van mensen die honger hebben, die met honger op bed gaan, die een maaltijd overslaan omdat hun kinderen iets te eten moeten hebben en waarvan hun kinderen ook met honger op bed gaan. Ik kan hier een heleboel voorbeelden gaan noemen van al die buurten en wijken waar de SP actief is en waar we deze mensen spreken, maar ik ga eventjes Henny uit de reportage van Hart voor Nederland uit 2022 aanhalen. Henny, dappere Henny, durfde op tv bij Hart voor Nederland toe te geven dat zij met honger naar bed gaat. Zij kreeg de vraag: wat doet u om die honger te stillen? En Henny zei: ik vul mijn buik met water. Henny gaf een glimlach vol schaamte; je zag het, gekrenkte trots, mensonterend. Het is een schande dat dit in dit land gebeurt. Het is een politiek probleem, door de politiek veroorzaakt, door de politiek verergerd de afgelopen jaren en de politiek moet dit oplossen. De miljarden vliegen je om de oren, gisteren ook weer. En waar zijn en blijven die miljarden voor Henny en al die anderen, is mijn enige vraag aan deze minister.

De **voorzitter**:

De minister.

Minister **Schouten**:

Voorzitter. Dank voor de vragen van de heer Dijk. Dank ook dat hij aandacht vraagt voor dit belangrijke vraagstuk, want gezond en voldoende voedsel zou voor iedereen beschikbaar moeten zijn. Dat ben ik helemaal met hem eens. Het is ook een basisvoorwaarde om te bestaan. We hebben helaas gezien dat het de afgelopen jaren voor veel mensen niet makkelijk is geweest, mede doordat de prijzen veel aan het stijgen waren. Dat leidt in sommige situaties tot hele schrijnende situaties. Dat vraagt ook om actie; dat ben ik eens met de heer Dijk.

Die actie is er de afgelopen jaren ook geweest. Wij hebben diverse maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat de mensen in eerste

instantie meer inkomen hadden zodat ze de rekeningen konden betalen of de boodschappen konden doen. We hebben het wettelijk minimumloon de afgelopen jaren verhoogd met ruim 10%, met daaraan gekoppeld de uitkeringen. Voor dit jaar was er voor de huurtoeslag en het kindgebonden budget bij elkaar een pakket van 2 miljard, om te zorgen dat mensen meer inkomen en koopkracht krijgen. We hebben het Noodfonds Energie gehad. Heel gericht op voedsel hebben we gezorgd voor een subsidie voor het Voedselvangnet Nederland, die gaat oplopen tot zo'n 16 miljoen. Het Rode Kruis krijgt 3 miljoen subsidie. We hebben de schoolmaaltijden. Het Armoedefonds krijgt ook ondersteuning. Dat zijn allemaal initiatieven die nodig zijn om mensen te kunnen voorzien van onder andere voedsel, maar ook andere zaken die zo nodig zijn.

We weten dat er nog steeds mensen zijn die desondanks echt in de problemen zitten. Dat zien we vandaag ook weer. Dat doet mij ook pijn, zeg ik maar gelijk. De inzet is er juist elke dag op gericht om die mensen wel te bereiken. Wij zien in de rapportage van het Rode Kruis, maar ook in de praktijk, dat het soms mensen zijn die zich vanuit schaamte bijvoorbeeld niet durven te melden voor hulp. Soms zijn het mensen die denken dat ze een te hoog inkomen hebben om voor hulp in aanmerking te komen, terwijl zij het wel zwaar hebben. Ik was onlangs nog op werkbezoek bij een stichting in Hoofddorp, die ook voedselpakketten verstrekt. Zij komen vooral mensen tegen die eigenlijk best een goed inkomen en een woonhuis hebben, maar die door levensgebeurtenissen opeens te weinig geld hebben, waardoor zij op dat moment geen geld meer hebben om de boodschappen te betalen.

Voorzitter. Wij hebben dus al die partijen nodig om die mensen te bereiken: aan de ene kant de maatregelen die het kabinet neemt en aan de andere kant de maatregelen die deze stichtingen, die wij ook ondersteunen, nemen. Het probleem is hardnekkig en ik ben het met de heer Dijk eens dat we hier gewoon vol op moeten inzetten.

De heer **Dijk** (SP):

Het probleem is niet hardnekkig. Het probleem is vrij simpel. Een tekort aan geld is de kern van armoede, een tekort aan geld in je portemonnee om rond te kunnen komen. Dan kan een kabinet in een energiecrisis bedenken dat er energietoelagen moeten komen. We kunnen een huurtoeslag verhogen. We kunnen een kindgebonden budget verhogen. U kunt allemaal kleine pleisters blijven plakken. U had het zelf over noodfondsen en schoolmaaltijden. Ik begon mijn verhaal net met de eerste voedselbanken, in 2002. Daarna begon ik erover dat het Rode Kruis geld aan het inzamelen is om voedsel nood te voorkomen. Voedsel nood! Dan krijg ik hier een antwoord dat ik al jaren hoor. Ik heb in de gemeentepolitiek gewerkt. Dan komen we met ontbijt op school. Ja, allemaal mooi hoor, dames en heren. Ik kijk ook richting de Kamer en niet

alleen richting deze minister. Het is allemaal mooi, ja, maar dan blijft de vraag toch wel, zeker na gisteren, waarom het kabinet niet heeft besloten om reparatiewerk te gaan verrichten voor het bestrijden van echt diepe armoede en voedselnood. Waarom heeft het kabinet er niet voor gekozen om ook dit jaar wederom te proberen om bijvoorbeeld het minimumloon en alle uitkeringen te verhogen? Waar blijven de miljarden, vroeg ik net. Dat is eigenlijk mijn kernvraag. Daar wil ik een concreet antwoord op. Waar blijven de miljarden voor Henny en al die anderen?

Minister Schouten:

Als u de Voorjaarsnota heeft gelezen, die gisteren naar de Kamer is gestuurd, zult u hebben gezien dat er voor dit jaar bijna 1 miljard is opgenomen voor koopkrachtmaatregelen, onder andere door een verhoging van het wettelijk minimumloon en de koppeling van alle uitkeringen daaraan. Op dit moment wordt dat besproken in de Eerste Kamer.

De heer Dijk (SP):

Daarom wees ik ook daarheen.

De voorzitter:

De minister is aan het woord.

Minister Schouten:

Laat ik ook via deze weg een oproep doen aan de partijen die daar een stem in hebben. Dit toont nog maar eens aan hoe belangrijk dat wetsvoorstel is. Het komt van het kabinet. De Kamer heeft daar zelf ook een eigen stem in gehad. Het tweede voorbeeld is dat er vandaag een wetsvoorstel voorligt over de verhoging van de huurtoeslag voor dit jaar. Dat is ook een heel concreet wetsvoorstel. Als je die twee voorstellen bij elkaar optelt, komt dat uit op een klein miljard.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 8) **Minister Schouten:**

Het zit erin. Sterker nog, ik moet het eruit gaan halen als die wetsvoorstellen worden weggestemd. Dat is de verantwoordelijkheid die hier en in de Eerste Kamer hopelijk wordt gevoeld.

De heer Dijk (SP):

Dan zijn de minister en ik het daar in ieder geval over eens. Daarom wees ik ook naar deze Kamer. Ik twijfel ook niet aan uw intenties, maar ik twijfel wel aan de oplossingen. Ik twijfel ook aan het gegeven of het überhaupt voldoende is, want dit gebeurt jaar na jaar. Ik somde dit net op. Vanaf 2002 waren er de eerste voedselbanken. Het is niet minder erg geworden; het is veel erger geworden. Het is mooi dat u nu deze ene maatregel neemt. Ik vraag de minister tot slot het volgende, want ik zit al in het rood.

Denkt u dat de voedselhoud volgend jaar opgelost is met deze maatregel die u nu opsomt?

Minister **Schouten**:

Elke stap die we kunnen zetten, hebben we nodig om dit probleem aan te pakken. Daarom via deze weg dus ook nog mijn verkapte oproep aan de Kamer om verantwoordelijkheid te dragen voor dit vraagstuk. Wij hebben de afgelopen jaren juist tegen de stroom in moeten roeien om ervoor te zorgen dat we op dit onderwerp stappen vooruit konden zetten. Het probleem is er nog niet mee weg, maar elke stap die we kunnen zetten, moeten we zetten.

Mevrouw **Palmen** (NSC):

De bestaanszekerheid is een onderwerp van zorg voor de overheid. We zien dat dat helaas nog steeds niet afdoende gelukt is. Ik weet dat de minister zich daar met hart en ziel voor inzet, wat ook heel erg belangrijk is. Hoe kan het dan dat een organisatie zoals het Rode Kruis moet helpen? Het Rode Kruis heeft initiatieven genomen zoals de boodschappenmaatjes. Hoe kan het dat juist een niet-overheidsinstantie mensen moet ondersteunen die echt zwaar in de problemen zitten, terwijl we nota bene net te horen hebben gekregen dat het wel meevalt met de armoedecijfers? Het Centraal Bureau voor de Statistiek zegt dat het armoedeaantal naar beneden is gegaan. Hoe kunnen we dit verklaren? Hoe zorgen we dat de leefwereld en de systeemwereld weer nader tot elkaar komen?

Minister **Schouten**:

Het klopt dat de armoedecijfers omlaag zijn gegaan. Deze cijfers zijn overigens niet gepubliceerd door instanties die ik aanstuur, maar dit zijn allemaal onafhankelijke instanties, zoals het CBS, het Nibud en het CPB. Zij zeggen allemaal dat de armoedecijfers de afgelopen jaren omlaag zijn gegaan. Ik zie in de rapportage van het Rode Kruis -- en ik vertelde net ook dat ik dit in de praktijk zie -- dat het gaat om mensen die niet per se onder de armoedegrens leven, maar door bepaalde omstandigheden, zoals levensgebeurtenissen of schulden, toch te weinig overhouden van hun besteedbaar inkomen om rond te komen. Juist bij deze groep merken wij vaak dat er schaamte zit en soms niet bekend is waar ze terecht kunnen. Laat ik dan ook via deze weg de oproep doen: zoek hulp, want er is hulp.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 9) Minister **Schouten**:

Er is vaak veel meer mogelijk dan mensen zelf denken. Wij moeten gewoon maatregelen nemen op het gebied van de koopkracht, maar ook de stijging van de huren et cetera, om de bestaanszekerheid te vergroten. Juist met organisaties als het Rode Kruis, maar ook de voedselbanken en andere instanties, werk ik echt graag samen, omdat zij soms mensen

kunnen bereiken die ik niet direct bereik. Dat vind ik het waardevolle van de samenwerking en daarom ondersteunen wij die partijen daarin. We moeten dit echt met elkaar doen.

De heer **Mohandis** (GroenLinks-PvdA):

Wij als politieke partijen hebben in de campagne de mond vol van bestaanszekerheid en er ligt een pakket. Ik ben het eens met de minister dat het dan niet helpt dat de BBB dit nu in de Eerste Kamer dreigt te torpederen. Dat helpt niet. Mijn vraag aan het kabinet is concreet. We weten niet hoelang de formatie gaat duren. Armoede is niet demissionair. Bent u dan bereid om, samen met een mogelijke meerderheid hier, te zoeken naar aanvullende maatregelen, zodat mensen gewoon weer meer te besteden hebben?

Minister **Schouten**:

Ik denk dat we juist in de Voorjaarsnota al hebben laten zien dat het niet zo is dat het kabinet op dit punt geen maatregelen neemt. Nogmaals, het gaat om een klein miljard, dat gewoon gisteren naar deze Kamer is gestuurd, afhankelijk van hoe u hier gaat stemmen en van hoe er in Eerste Kamer wordt gestemd. Het is uiteindelijk natuurlijk ook aan uw Kamer. Wij zijn zo missionair op een onderwerp als u ons gunt, dus dan is het ook aan deze Kamer om aan te geven waar de prioriteiten liggen.

De heer **De Kort** (VVD):

De VVD maakt zich al langer zorgen om de groep werkende armen, die steeds vaker tussen wal en schip dreigt te vallen. Ook de armoedeval is te groot. Juist deze groep kan vaak geen aanspraak maken op regelingen. Wanneer ze dat wel kunnen, is er die schaamte, waar de minister het ook over had. Mijn vraag is eigenlijk heel concreet: wat kunnen gemeenten in het bijzonder doen om deze groep wel te bereiken?

Minister **Schouten**:

Ik denk dat het juist op diverse plekken zo is dat niet alleen de gemeenten hierin een rol hebben. Ik denk niet dat we gelijk naar de gemeenten moeten kijken als er zaken zijn die niet goed gaan.

(vervolg - nieuwe alinea, beurtnummer 10) Minister **Schouten**:

Het is natuurlijk wel zo dat er op diverse plekken hulp is, afhankelijk van de vraagstukken eronder. Als mensen echt in de problemen zitten, kunnen ze echt wel naar de gemeente gaan, afhankelijk van de situatie; ik kan nu niet overzien of er voor die situatie dan ook gelijk hulp is. Maar er kan altijd gekeken worden wat wel kan. Ik merk ook dat meer mensen dan aankloppen bij de vertrouwde omgevingen. We hadden het net al over religieuze organisaties, zoals kerken, moskeeën et cetera. Die hebben vrij directe contacten met de mensen die daar zitten. Maar je ziet het ook bij organisaties als het Leger des Heils en SchuldHulpMaatje. Mensen durven

daar wel aan te kloppen. Op al die plekken weten die organisaties wat de mogelijkheden zijn en hoe ze bijvoorbeeld kunnen doorverwijzen naar een gemeente. Maar ik zei net ook dat er een hele grote verantwoordelijkheid bij ons ligt. Wij moeten als wetgever bekijken wat onze mogelijkheden zijn. Juist voor die groep werkende armen -- ik herhaal het nog maar eens -- zou het wetsvoorstel om het wml te verhogen buitengewoon kunnen helpen.

De heer **Flach** (SGP):

De financiële kant is net, denk ik, goed door de heer Dijk bevestigd. Mijn vraag zit aan de andere kant. Voedselbanken zijn helaas nodig in Nederland. Dat is waar. Aan de andere kant is het ook een dikke pluim waard voor al die duizenden vrijwilligers die er elke dag voor klaarstaan en die, gesteund door allerlei maatschappelijke organisaties en kerken, tijd en geld daarin steken. Daar zit ook mijn vraag. Zou de minister naar de sfeer van giftenaftrek willen kijken, namelijk of het mogelijk is om giften voor dit soort initiatieven te bevorderen? We hebben nu al een extra regeling voor bijvoorbeeld culturele giften, dus wil ze bekijken of het ook mogelijk is om giften in de sfeer van dit soort barmhartigheid en solidariteit anders te behandelen, waardoor dat gestimuleerd wordt, ook richting de Nederlander?

Minister **Schouten**:

Ik sta hier vandaag in het vragenuurtje allerlei vragen te behandelen en ik mag nu ook weer wat gaan zeggen over de fiscaliteit. Ik word breed ingezet hier, merk ik.

De **voorzitter**:

Geniet ervan, zou ik zeggen!

Minister **Schouten**:

Ja, ik wou zeggen! Het is echt een machtige rol. Maar deze vraag zou ik dan ook echt met de staatssecretaris Fiscaliteit moeten bespreken. Het is wel belangrijk om in het verlengde van deze vraag het volgende te benadrukken. Wij zagen ook wat onzekerheden in het rapport van het Rode Kruis. Mensen die een uitkering hadden, dachten bijvoorbeeld dat het afgetrokken zou worden van die uitkering of wat dan ook als ze voedselhulp zouden krijgen.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 11) Minister **Schouten**:

Ik zou hier willen zeggen: "Gemeenten, zorg ervoor dat je daar echt goed mee omgaat. We zijn de grens voor giften aan het ophogen, bijvoorbeeld in de Participatiewet. Maar ga hier nu niet heel strak mee om, want mensen hebben deze hulp nodig." Die mensen hoeven er ook echt niet bang voor te zijn dat dit van hun uitkering of iets dergelijks wordt afgetrokken, want dit is hulp die heel gericht nodig is voor dat specifieke doel.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Elke week bereikt ons weer een nieuw signaal dat het water Nederlanders financieel gezien aan de lippen staat. We hebben het nu over voedselnood. Een paar weken geleden hadden we het tijdens het vragenuurtje over de schuldhulpverlening, die de vraag niet meer aankan. Hetzelfde geldt voor de voedselbank. Mijn vraag aan de minister is: hoe zou het toch komen dat er zo veel noodsignalen zijn, dat zo veel organisaties tegen ons zeggen dat Nederlanders het niet meer redden en de maand niet meer rondgebreed krijgen? Ik zou daar graag aan reflectie van de minister op willen horen.

Minister **Schouten**:

Er zijn diverse oorzaken. Ik had dit gesprek inderdaad de vorige keer ook met de heer Van Houwelingen. Uit het rapport van het Rode Kruis blijkt dat mensen zich schamen en dat ze het niet durven te benoemen. Er zit soms bepaalde problematiek achter, bijvoorbeeld wanneer iemand net zijn baan heeft verloren. Denk ook aan mensen die een onzeker contract hebben. Zij hebben de ene maand voldoende inkomen, maar krijgen in de volgende maand te weinig opdrachten, waardoor ze in één keer een probleem hebben en klem komen te zitten. Ook de kosten voor het leven zijn natuurlijk op veel fronten gestegen. Dat merken veel mensen die net rond konden komen, maar nu niet meer. Er is dus een heel palet aan oorzaken, waardoor dit veroorzaakt wordt. Het vergt een brede aanpak, niet alleen vanuit het departement van Sociale Zaken. We moeten ook naar zorg en wonen kijken. Dat proberen we op alle punten te doen, want dat is de enige manier waarop je dit probleem beter kunt aanpakken.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Ik denk zelf dat de toegenomen kosten de voornaamste oorzaak is. Iedereen ziet dat op zijn boodschappenbonnetje.

Mijn vervolgvraag en laatste vraag aan de minister is: heeft het misschien ook wat te maken met het kabinetsbeleid, bijvoorbeeld rond klimaat? Dat kost ontzettend veel geld. Drijft dat de kosten niet op? Heeft het misschien ook te maken met migratie, waardoor de woningprijzen omhooggaan? Kortom, heeft het feit dat Nederlanders moeilijker rond kunnen komen niet ook te maken met het beleid dat dit kabinet heeft ingezet?

Minister **Schouten**:

Het grootste effect in de afgelopen jaren op de stijgende prijzen kwam door de oorlog in Oekraïne, die door Rusland is gestart. Wat is het kabinetsbeleid? We waren als kabinet net tweeënhalve maand onderweg toen dit gebeurde. De prijzen zijn daarna enorm gestegen. Er zijn meer zaken die meespelen, maar dit is een hele grote reden geweest waarom de inflatie en daarmee de prijzen enorm zijn toegenomen.

De heer **Dijk** (SP):

Het Rode Kruis zegt zelf dat de maatregelen van het kabinet onvoldoende zijn. Uit de eigen Voorjaarsnota blijkt dat ook. De armoede neemt volgend jaar toe, van 4,7% naar 5,4%. We kunnen er logischerwijs van uitgaan dat de voedselnood in Nederland ook toeneemt. Is de minister het met de SP eens dat er meer moet gebeuren en, zo ja, wat dan?

Minister **Schouten**:

Ik blijf mezelf een beetje herhalen. De eerste belangrijke stap is dat we hier wetsvoorstellen aannemen die de koopkracht van mensen verbeteren. Die liggen er vanuit het kabinet. We kijken op basis van de laatste cijfers in augustus wat er nog meer moet gebeuren. Dat is het moment waarop dat gebeurt. Laat ik heel helder zijn: als een aantal van die wetsvoorstellen nu worden weggestemd, dan wordt het probleem niet kleiner maar alleen maar veel groter.

De heer **Dijk** (SP):

Dat klopt. Wij doen hierbij nogmaals diezelfde oproep vanuit de SP-fractie. Maar die oproep doen wij ook richting het kabinet. U kunt dit wel zeggen, maar ook als die wetsvoorstellen worden aangenomen en worden meegenomen in de cijfers, neemt de armoede alsnog toe. Ik vraag deze minister, in haar nadagen ... Ik bedoel dat eerbiedig.

Minister **Schouten**:

Nadagen!

(Hilariteit)

De heer **Dijk** (SP):

Pardon, in haar mogelijk laatste dagen. Dat kan inderdaad nog heel erg lang duren. Maar niet twee jaar, meneer Mohandis, dat is mij echt te veel. Wat zou deze minister de Kamer willen meegeven? Zij is demissionair, maar de Kamer is dat niet. Als zij de armoedecijfers ziet die ik net opsomde, waaruit blijkt dat het percentage van mensen in armoede omhooggaat, wat moet er dan extra gebeuren bovenop datgene wat zij nu in het vragenuur heeft aangegeven?

Minister **Schouten**:

In de breedte moeten we kijken hoe we ervoor zorgen dat de armoedecijfers -- daar zijn diverse mogelijkheden voor -- in ieder geval niet gaan toenemen. Daarbovenop moeten we ook bezien hoe we regelingen eenvoudiger en beter toegankelijk kunnen maken. Want het punt is niet altijd dat deze regelingen er niet zouden zijn, maar dat ze moeilijk bereikt worden door de mensen die ze juist nodig hebben of dat ze heel complex zijn geworden. Dat is een discussie die ik ook met de commissie Sociale Zaken regelmatig voer. Dan zijn er diverse stappen die

we moeten zetten. Ik ben bijvoorbeeld bezig met de aanpassing van de Participatiewet, die hopelijk binnenkort bij de Raad van State vandaan komt. Dan hoop ik dat we deze aanpassing snel in deze Kamer kunnen behandelen, want dat is het voorbeeld van een wet die op dit soort terreinen kan helpen.

De **voorzitter**:

Prima. We danken deze minister voor haar aanwezigheid en wensen haar een prettige voortzetting van deze werkdag.

Vragen Podt

Vragen van het lid Podt aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over **het bericht "Adema pleitte achter de schermen voor glyfosaatverbod"**.

De **voorzitter**:

Wij verwelkomen de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Fijn u weer te zien. Hij gaat aan de tand gevoeld worden door mevrouw Podt van de fractie van D66. Ik geef haar bij dezen graag het woord.

Mevrouw **Podt** (D66):

Voorzitter. Ik heb zondag met open mond naar de Zembla-reportage gekeken. We hebben het in deze Kamer al veel over het omstreden landbouwgif glyfosaat gehad. Los van de aangetoonde effecten op de natuur zijn er namelijk hele grote vraagtekens te zetten bij de veiligheid van die stof voor de gezondheid. Diezelfde vraagtekens zien we nu weer terug in die reportage. De toelatingsinstantie, het Ctgb, lijkt reële zorgen over het effect van de stof op de volksgezondheid weg te wuiven. Uit de reportage blijkt dat de precedentwerking zwaarder weegt dan het voorkomen van ziektes als parkinson en kanker.

Mede door de onthouding van Nederland bij de stemming in Europa is glyfosaat weer voor tien jaar toegelaten, terwijl de minister in de reportage ook zegt moeite te hebben met dit besluit. Volgens mij had hij daar goede redenen voor. Deze hele gang van zaken draagt niet bij aan het vertrouwen van omwonenden van boerenbedrijven in de politiek. Boeren zeggen ook juist te vertrouwen op de expertise van het Ctgb. Ik hoop dat de minister eerlijk en vooral duidelijk antwoord geeft, zodat we dat vertrouwen weer kunnen herstellen. Daarom heb ik de volgende vraag aan de minister. Is de minister het met de onafhankelijke onderzoekers in de reportage eens dat als een stof waarschijnlijk kankerverwekkend is, die niet toegelaten zou moeten worden op de markt?

De **voorzitter**:

Dat was uw eerste vraag? U wil ze een voor een doen? Hartstikke goed, prima.

Mevrouw **Podt** (D66):

Nou, niet helemaal, maar ...

De **voorzitter**:

Ik geef het woord aan de minister van Landbouw.

Minister **Adema**:

Dank u wel, meneer de voorzitter. Het hele dossier over de verlenging van glyfosaat was een ingewikkeld dossier, een complex dossier, en ook een sterk wetenschappelijk-inhoudelijk dossier. We hebben daarbij een afweging gemaakt. Aan de ene kant zijn er de positieve adviezen van het Ctgb, de door ons aangewezen instanties, om dit soort stoffen toe te laten. Aan de andere kant is er de maatschappelijke onrust in de samenleving, met de vragen die er leven. Daarom hebben wij als kabinet het besluit genomen om ons te onthouden van stemming. Daar zijn alle afwegingen bij aan de orde geweest. Dat standpunt is, denk ik, gerechtvaardigd, gelet op aan de ene kant de onrust die er is, en aan de andere kant het Ctgb, dat een groot dossier, 2.400 rapporten, op een uiterst zorgvuldige wijze heeft beoordeeld.

Er zijn in de wetenschap een aantal vragen over glyfosaat. Dat is onder andere, zoals u weet, de discussie over parkinson, maar ook over kanker. Dat kwam ook voorbij -- dat zegt u terecht -- in de Zembla-uitzending. Het is niet zo dat er op dit moment rapporten liggen die hard aangeven dat glyfosaat kankerverwekkend is. Er is wel een congres geweest waarbij een aantal zaken aan de orde gekomen zijn die te maken hebben met de relatie tussen glyfosaat en kanker, maar het is niet zo dat er al een rapport ligt.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 13) Minister **Adema**:

Zoals u weet is er wel een instituut dat hier onderzoek naar doet. Dat heeft het rapport nog niet opgeleverd, dus dat wachten we af. In zijn algemeenheid is het zo dat op het moment dat uit wetenschappelijke rapporten, of die nou over glyfosaat of kanker gaan, blijkt dat er onomstotelijk bewijs is dat er een relatie bestaat tussen glyfosaat en bijvoorbeeld kanker, het gebruik van glyfosaat dan direct zal worden beëindigd. Dat is de afspraak die er ligt. Dat is vanzelfsprekend ook onze verantwoordelijkheid. Dat kan ook niet anders. Dat zullen we dus doen. Dat heb ik in eerdere debatten ook aangegeven. Waarschijnlijk refereert u ook aan een onderzoek van de WHO. Die heeft gezegd dat er een mogelijk verband bestaat tussen kanker en glyfosaat. Overigens heeft het ECHA later gezegd dat dat niet aan de orde is. Er wordt vaak gerefereerd aan

een onderzoek uit 2015, maar dat onderzoek is later weer genuanceerd in nieuw uitgebrachte rapporten. Op dit moment zijn er geen rapporten die aantonen dat dat harde bewijs er is en dus worden er ook geen maatregelen genomen. We volgen de wetenschappelijke ontwikkelingen natuurlijk, want de wetenschap staat gelukkig niet stil. Als daar aanleiding toe is, dan zullen wij maatregelen nemen.

Mevrouw **Podt** (D66):

Dit is wel een beetje ingewikkeld, want mijn gevoel is dat de minister het nu in eerste instantie toch een beetje downplayt door het te hebben over de maatschappelijke onrust, terwijl er wel echt meer aan de hand is. De minister haalt ook een aantal commentaren aan. Juist omdat ik ook vind dat het de taak van de overheid is om burgers te beschermen, ben ik benieuwd hoe het kan dat die reële zorgen die er nu spelen eigenlijk een beetje weggeredeneerd worden door het Ctgb, terwijl bijvoorbeeld de WHO-onderzoeker die in de reportage zit echt zegt dat die kankeronderzoeken wel degelijk legitiem zijn. Het Ctgb komt dus toch tot een andere conclusie. Dat verbaast mij.

Minister **Adema**:

Dat kan zo zijn, maar wij baseren onze beslissingen op wetenschappelijk onderzoek. Dat doet het Ctgb ook. U refereert waarschijnlijk aan het rapport uit 2015 waarin de WHO concludeerde dat er mogelijk -- het was toen echt nog helemaal niet heel erg zeker en helemaal niet zo robuust -- een verband zou kunnen zijn. Later heeft het ECHA de stof niet als kankerverwekkend geclassificeerd. Overigens is dit ook bevestigd door de beoordelingsinstanties uit de VS, Canada, Australië, Japan en Nieuw-Zeeland. Die hebben allemaal bevestigd dat de stof niet kankerverwekkend is. Wij moeten ons wel echt baseren op wetenschappelijke onderzoeken en rapporten. Op basis daarvan doen we deze toelating. We hebben juist het Ctgb om dat onderzoek voor ons te doen, om de rapporten te bestuderen en om op basis daarvan tot een beoordeling te komen. Dat hebben we ook in dit traject zo gedaan.

Mevrouw **Podt** (D66):

Oké. De minister heeft het over het belang van wetenschappelijk onderzoek. Dat kan ik natuurlijk alleen maar onderschrijven. Maar het Ctgb heeft zelf toegegeven dat het niet toetst op neurotoxiciteit. Het test dus niet of glyfosaat parkinson veroorzaakt. Dat is dus eigenlijk een lacune in het protocol dat zij hanteren. De minister weet heel goed dat er heel veel aanwijzingen zijn dat glyfosaat parkinson kan veroorzaken. In de reportage zien we dat het waarschijnlijk ook nog eens kankerverwekkend is. Klopt het dat de minister achter de schermen heeft gepleit voor een verbod op glyfosaat? Waren de betrokken ministeries op de hoogte van die zorgwekkende punten? En waarom waren ze dan zo bang voor precedentwerking?

(vervolg - loopt door, beurtnummer 14) Mevrouw **Podt** (D66):

Is precedentwerking dan uiteindelijk echt gevaarlijker dan een giftige stof gebruiken waarmee je boeren en omwonenden in gevaar brengt?

Minister **Adema**:

De toelating van gewasbeschermingsmiddelen begint bij een goede wetenschappelijke analyse van alle documenten en alle rapporten die er liggen. Zo kan worden gekomen tot een goed advies om te kunnen toelaten. Mevrouw Podt zegt dat er niet wordt getest op neurotoxiciteit. Dat moet ik echt nuanceren, want daar wordt wel degelijk op getest. Dan gaat het om epileptische aanvallen, neuropathie en dat soort zaken. Daar wordt gewoon op getest. Er is geen enkele aanwijzing dat glyfosaat invloed heeft op de hersenen. De andere kant is -- dat is ook de discussie geweest, die we ook in de Kamer hebben gehad -- dat er nog onvoldoende bekend is over neurodegeneratie. Ook het Ctgb zegt dat. Daarom hebben wij naar aanleiding van het besluit om bij glyfosaat een onthouding te doen juist een aantal stappen gezet om dat helder te krijgen. Ten eerste hebben we gezegd: wij willen dat in Europa het toetsingskader wordt uitgebreid met neurodegeneratieve effecten. Daar valt parkinson onder. Parkinson ontwikkelt zich in tien, vijftien jaar en moet je daarom op een andere manier beoordelen. We willen juist een onderzoek doen, specifiek en naar aanleiding van de wetenschappers die in het nieuws zijn geweest in die periode, naar de relatie tussen parkinson en glyfosaat. Dat onderzoek wordt opgestart. Daar zijn de betreffende wetenschappers zelfs bij betrokken. Ik heb aangegeven dat op het moment dat uit het onderzoek blijkt dat die relatie er is, we direct stoppen met het gebruik van glyfosaat.

Daarnaast hebben we maatregelen genomen. We doen bijvoorbeeld onderzoek naar de blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen in de volle breedte, waarbij in de volle breedte ook wordt gekeken naar andere middelen. We hebben tevens met elkaar afgesproken dat we kijken of de laatste wetenschappelijke inzichten altijd meegenomen worden in het toetsingskader. Dat is wat mij betreft ook een belangrijk punt.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 15) Minister **Adema**:

We hebben ook met elkaar afgesproken dat we een onderzoek doen, een analyse doen, naar het gebruik van glyfosaat in specifiek de landbouw waar het niet de voedselproductie betreft. Die analyse wordt op dit moment uitgevoerd. Met die analyse wordt gekeken of je het gebruik daar sterk kunt verminderen. Het is wel belangrijk om het hele pakket in samenhang te benoemen, want we hebben stevige maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat de zorgen weggenomen kunnen worden.

Mevrouw **Podt** (D66):

Dit klinkt wel een beetje raar. Het zijn stevige maatregelen om de zorgen

weg te nemen, maar het zijn dus geen stevige maatregelen om glyfosaat weg te nemen; dat wil ik wel even markeren. Ik vind het volgende lastig in het betoog van de minister. Ik vind dit heel moeilijk te rijmen met de uitspraken die hij gisteren in het programma heeft gedaan. Mijn vraag naar aanleiding van het programma -- dat was ook een van mijn vragen waar de minister geen antwoord op heeft gegeven -- was namelijk toch: klopt het dat de minister achter de schermen heeft gepleit voor een verbod op glyfosaat? Het feit is wel dat hij hier nu gewoon allerlei dingen staat te vertellen die daar een beetje haaks op lijken te staan.

Minister Adema:

Dan blijf ik bij wat ik in de uitzending heb gezegd, en dat is het volgende. Ten eerste doe ik vanzelfsprekend geen uitspraken over de discussies die zich in de boezem van het kabinet hebben afgespeeld. Ik heb ook gezegd: ik geloof dat u over 75 jaar allemaal kunt lezen hoe de discussies zijn gegaan. Maar het zijn vertrouwelijke, geheime discussies waar ik geen uitspraken over doe. Ik heb tijdens de uitzending wel gezegd dat ikzelf een ontwikkeling heb doorgemaakt. Ten eerste is dat natuurlijk in het zoeken van de balans tussen de adviezen van het Ctgb en de zorgen die er in de samenleving leven. Maar daarnaast heb ik ook naar aanleiding van de gesprekken die we met wetenschappers hebben gehad, een nadere analyse gevraagd van de case reports die werden opgebracht. Dat betekent dat ik in het latere stadium, toen ik de terugkoppeling van de analyse kreeg, het besluit heb genomen dat het onthouden van stemmen beter paste bij die situatie omdat die case reports nog heel veel onduidelijkheid geven. Er moet echt heel veel meer onderzoek plaatsvinden om meer zekerheid te krijgen over de relatie tussen glyfosaat en parkinson. Vandaar ook dat ik dat onderzoek heb gestart, juist om zo snel mogelijk die duidelijkheid te krijgen en om op het moment dat die duidelijkheid er is, ook subiet te stoppen met de toepassing van glyfosaat in Nederland. Dat is er gebeurd. Wat ik ook zeg in de uitzending: ik heb zelf een ontwikkeling doorgemaakt van inderdaad eerst tegenstemmen naar uiteindelijk de positie om ons te onthouden van stemming. Dat was ook naar aanleiding van de terugkoppelingen die ik kreeg. Dat vond ik beter passen bij de onduidelijkheid en de onzekerheid van datgene wat er ook door externe wetenschappers werd gepresenteerd.

Mevrouw Podt (D66):

Mij verbaasde die onthouding volledig, want volgens mij ben je óf overtuigd dat de stof veilig is -- dan stem je tegen een verbod -- óf je bent ervan overtuigd dat de stof niet veilig is. Dan zou je voor een verbod moeten zijn. Richting de minister zeg ik: je wilt toch eerst zeker weten dat het veilig is voordat je het toelaat? Dan slaat die onthouding toch eigenlijk helemaal nergens op?

Minister Adema:

Mevrouw Podt kan er wel heel zwart-wit in gaan staan, maar soms zijn er situaties waarin er vragen leven die onvoldoende beantwoord kunnen worden. Dan kan het inderdaad zo zijn dat men zich onthoudt van stemming. Dat hebben we hier ook gedaan. De wereld is niet altijd zo zwart-wit als mevrouw Podt het hier wil doen voorkomen.

Mevrouw Podt (D66):

Het zal u niet verbazen: ik ben teleurgesteld door de beantwoording van de minister. Ik dank hem wel voor alle inspanningen die hij achter de schermen waarschijnlijk heeft verricht. Die lijken wel te blijken uit de reportage van Zembla. Maar het is een feit dat we in deze Kamer tot twee keer toe moties hebben aangenomen om het kabinet te bewegen tot een stem tegen het verlengen van het gebruik van glyfosaat. Nu horen we dat de minister zelf toch ook een beetje twijfelde of dat hij een ontwikkeling doormaakte. Glyfosaat is echter nu weer voor tien jaar toegelaten tot de markt. Dat is extra wrang, zeker voor die boeren en omwonenden die in aanraking komen met dit gif.

Minister Adema:

Ik heb niet de behoefte om daar heel lang over te spreken, omdat we de discussie natuurlijk uitgebreid in deze Kamer hebben gehad, ook over de moties. Ik heb niet de behoefte om die discussie over te doen.

De heer Van Campen (VVD):

Het is goed dat we de wetenschappelijke instituties die we inhuren voor de beoordeling van deze werkzame stoffen, zoals glyfosaat, kunnen vertrouwen. Dat zijn de wetenschappers en die moeten we kunnen vertrouwen, maar het ongemak zit erin dat er toch ook nog steeds wetenschappers zijn die zeggen dat effecten waaruit zou kunnen blijken dat glyfosaat schadelijk is, onvoldoende worden meegewogen. Ik zou de minister willen vragen of hij de opvatting deelt dat onze wetenschappelijke instituties boven iedere twijfel verheven moeten zijn. En zo ja, wanneer kan de minister er dan op de kortst mogelijke termijn voor zorgen dat de toelatingsprocedure bij het Ctgb zo is ingericht dat ook de twijfel over glyfosaat kan worden weggenomen?

Minister Adema:

Zeker zijn onze instituten boven elke twijfel verheven. Dat moet ook zo zijn, want daar hebben we ze ook toe aangewezen. Er is een uitvoerig onderzoek gedaan, een uitvoerige toetsing van drie jaar lang op 2.400 rapporten, zoals u misschien weet. Er worden door wetenschappers van buiten het Ctgb opmerkingen gemaakt over de transparantie en dat soort zaken. Het hele dossier is bijvoorbeeld op internet te vinden. Zeker in de casus van glyfosaat staat alles op internet: al die 2.400 rapporten en de beoordeling van het Ctgb. Alles is heel transparant te vinden op internet.

Ik herhaal wat ik ook in de uitzending heb gezegd: als er wetenschappers zijn die daar serieus twijfel over hebben, wil ik graag dat zij zich bij mij melden. Dan gaan we het gesprek daarover aan, ook met het Ctgb, maar zolang dat niet tot echt inhoudelijke wijzigingen of vraagtekens leidt, staan we vanzelfsprekend achter het Ctgb, dat we daarvoor hebben aangewezen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

De discussie gaat niet over de vraag of we het Ctgb kunnen vertrouwen. De discussie gaat over de vraag of de overheid, met de kennis die we hebben, handelt vanuit het voorzorgsbeginsel dat de gezondheid van boeren en burgers natuurlijk wel boven het verdienmodel van Bayer gaat. We zien opnieuw -- dit is niet de eerste keer dat dit aan de hand is -- dat onafhankelijke wetenschappers aantoonbaar kunnen aanwijzen dat er verbanden zijn waarover we ons zorgen moeten maken en dat de politiek de andere kant op beweegt.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 17) Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

De VVD komt met het argument van precedentwerking en de minister kiest voor een politieke oplossing. Mijn vraag is de volgende. De zorgen over het verband met parkinson bestaan nog steeds. Gaat de minister alle toelatingen in Nederland intrekken en alsnog bij de Europese Commissie erop aandringen dat die toelating voor tien jaar glyfosaat weer terug wordt gedraaid?

Minister **Adema**:

Nee, dat ga ik niet doen. Ten eerste is het niet zo dat wij -- die suggestie is al ook al eens in een commissiedebat aan de orde geweest -- het verdienmodel van Bayer boven de gezondheid van onze burgers en boeren stellen. Dat is niet aan de orde. Wij zijn op basis van inhoudelijke argumenten tot de afweging gekomen om ons te onthouden van stemming. Dat is een inhoudelijke afweging geweest en geen politieke afweging. Natuurlijk hebben wij onze keuringsinstanties zoals het Ctgb, dat we hebben toevertrouwd om deze keuringen en toelatingen te doen, en dat dit op een buitengewoon zorgvuldige manier doet.

Ik zei al dat het een dossier is van 2.400 rapporten die in een periode van drie jaar zijn beoordeeld. De relatie die andere wetenschappers aandragen op het gebied van de effecten van glyfosaat zijn op dit moment niet meer dan aannames. Er liggen geen rapporten en geen harde bewijzen. Daarom heb ik ook juist aangedrongen op een onderzoek om bijvoorbeeld de relatie tussen glyfosaat en parkinson nu zo snel mogelijk te onderzoeken en zo snel mogelijk te komen met resultaten. Op het moment dat blijkt dat er een causaal verband is tussen het gebruik van glyfosaat en parkinson, stoppen we direct met het toepassen van glyfosaat in Nederland. Dat heb ik ook eerder in het debat gezegd. Daar sta ik achter. Wij hebben juist op

basis van inhoudelijke argumenten de keuze gemaakt om ons te onthouden van stemming. Aan de ene kant deden we dat gezien de maatschappelijke onrust, die ook gestoeld is op wat wetenschappers zeggen en waar geen bewijzen onder liggen. Aan de andere kant deden we dat gezien het Ctgb, dat wij hebben aangewezen als instituut om voor ons de toelatingen te doen en waarin wij al het vertrouwen hebben. Ik heb geen enkele reden om te twijfelen aan de transparantie en de kwaliteit van het Ctgb.

(vervolg - loopt door, beurtnummer 18) Minister **Adema**:

Nogmaals, het toetsingskader voor parkinson wordt uitgebreid in Europa. Daar zijn we mee aan het werk. Dat is dus een ander punt. Maar we hebben geen enkele aanleiding om daaraan te twijfelen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

De minister bombardeert ons weer met woorden als "zorgvuldig" en "2.400 studies". Het RIVM, een belangrijke institutie, heeft gezegd: de conclusie van het Ctgb dat parkinson geen enkele zorg is, is niet logisch. De minister was zelf bezorgd en heeft in de ministerraad gezegd: misschien moeten we toch niet weer tien jaar lang het risico nemen op het ontstaan van parkinson. De onderzoeken waar hij naar verwijst ... Oké, dus we weten het over drie tot vijf jaar misschien zeker. Maar hoeveel mensen lopen in de tussentijd risico op parkinson? Je moet vanuit het voorzorgsbeginsel handelen. De minister heeft gekozen voor een politieke oplossing, voor geen ruzie in het kabinet. Ik roep de minister op -- wat heeft hij nog te verliezen? -- om alsnog die toelatingen in te trekken; laat de VVD in zijn sop gaar koken.

Minister **Adema**:

Ik zou geen knip voor de neus waard zijn geweest als ik nu, op basis van dezelfde omstandigheden en dezelfde feitelijke kennis, opeens wel tegen glyfosaat zou zijn en de toelating zou intrekken. Want dan zou ik eerder, toen het speelde in Europa, het foute besluit hebben genomen. We laten het juist toe vanwege alles wat wetenschappers van buiten op tafel leggen. Er is daarbij nog geen causaal verband aangetoond en er ligt nog geen bewijs onder. Daarover zeggen ze zelf ook: er moet echt meer onderzoek komen om te kijken wat bijvoorbeeld de relatie tussen glyfosaat en parkinson is. Kankeronderzoek wordt gedaan. Daar hebben we op dit moment nog geen uitspraken over gehad. Maar als er morgen vanuit het instituut een rapport ligt dat een hard causaal verband tussen glyfosaat en kanker aantoonde, geldt daar hetzelfde voor: het wordt dan direct uit de Nederlandse en over een paar maanden de Europese markt genomen. Laat daar geen misverstand over bestaan. We moeten wel zorgen dat we ons baseren op wetenschappelijke analyses, rapporten en onderzoeken. We moeten die leidend laten zijn in de keuzes die we in de politiek maken. We hebben dat dus ook afgesproken met uw Kamer. We hebben gezegd:

we doen het op basis van het toetsingskader, dat we ter beoordeling in handen geven van het Ctgb. Het is geen politieke, maar een inhoudelijke beslissing geweest.

De heer **Gabriëls** (GroenLinks-PvdA):

Ik heb nog niet van doen gehad met deze minister, omdat ik normaal gesproken in de commissie voor Milieu en Infrastructuur zit. Daar gaat het vaak over pfas, het voorzorgsprincipe en gezondheid. Er zijn heel veel stoffen die maatschappelijke onrust veroorzaken. De minister sloot net af met te zeggen dat het geen politiek besluit is geweest. Dat vind ik toch heel interessant, want er is wel een politiek besluit geweest. De Kamer heeft namelijk de maatschappelijke onrust die er daadwerkelijk is, willen vertegenwoordigen door te zeggen: we willen dit niet en u moet tegenstemmen in Brussel. De vraag is dus waarom u meer waarde hecht aan het bewaken van het advies dan aan de politieke besluitvorming. Je hebt eerst een advies en daarna de politieke besluitvorming die de maatschappelijke onrust vertolkt. Waarom hecht u meer waarde aan het eerste?

Minister **Adema**:

Om niet in de val te trappen dat we opnieuw de hele discussie overdoen die we al urenlang hebben gehad in de commissievergaderingen het volgende. We hebben op basis van inhoudelijke argumenten het besluit genomen om ons te onthouden van stemming. Ik heb gezegd dat ik op basis van de rapporten van het Ctgb en datgene wat wetenschappers van buiten aandroegen, ook zelf een ontwikkeling heb doorgemaakt. Ik heb daarbij gezegd: als ik alles weeg in relatie tot de onrust, dan vind ik dat onthouden de positie is die het beste past bij wat ik heb gehoord en gezien in de adviezen van het Ctgb. Daar past onthouden het allerbeste bij.

De **voorzitter**:

Helder.

Minister **Adema**:

Dat is gewoon een inhoudelijke afweging geweest. Het zou niet best zijn als daarbij een politieke afweging wordt gemaakt, waarbij we willens en wetens een loopje nemen met de gezondheid van onze boeren en onze mensen. Ik kan u verzekeren: dat willen de boeren zelf ook niet.

De heer **Holman** (NSC):

De minister vertelt inhoudelijk op grond waarvan hij de keuze heeft gemaakt. Ik constateer dat er veel maatschappelijke onrust is. Het is niet wenselijk om die onrust nog tien jaar voort te laten bestaan. Wat kan de minister for the time being, tot er helderheid is over uitkomsten van de rapporten, doen om de onrust te beperken? Zou bijvoorbeeld een

convenant met de BO Akkerbouw, de agrarische sector, kunnen helpen om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te verminderen en daarmee ook de onrust daarover, door een vorm van gedrag of afspraken?

Minister Adema:

De Tweede Kamer weet als geen ander dat wij in Europa bezig zijn om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen met 50% te reduceren. Daar zijn wij als Nederland altijd het meest vergaand in geweest. Wij worden zelfs op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen "het groenste jongetje van de klas" genoemd, omdat wij de Commissie juist steeds hebben gesteund in het voorstel van de SUR, de gewasbeschermingsverordening die onderweg was. U kunt zich voorstellen dat deze minister zich in zijn hemd voelt staan als de voorzitter van de Commissie dan opeens de SUR intrekt. Ik ben ongelooflijk blij dat ik laatst bij Cosun was. Cosun is een grote agrarische coöperatie met 8.000 boeren. Dat bedrijf zegt: het is ingetrokken door Europa, maar wij gaan door, want wij denken dat het kan. Er wordt ongelooflijk geïnvesteerd in innovatieve systemen en in een andere manier van toepassing van gewasbeschermingsmiddelen, om er juist voor te zorgen dat we het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen naar beneden brengen. De ambitie van deze minister is nog steeds om in 2030 het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te hebben gehalveerd. Daar werk ik samen met de sector nog steeds aan. Ik hoop ook dat de sector achter dat doel blijft staan, ondanks wat er in Europa gebeurd is, want het kan en het moet.

Mevrouw Podt (D66):
Gezondheid, minister.

Minister Adema:

Nou, het klinkt niet zo gezond, moet ik u zeggen. Maar dank u.

Mevrouw Podt (D66):

De minister geeft meerdere keren aan bezig te zijn in Europa. Dat is natuurlijk hartstikke fijn. Maar de mensen die naast zo'n stuk land zitten en iedere keer dat zij een spuitwagen aan zien komen naar binnen vluchten, hebben daar natuurlijk niet zo veel aan. Dan vraag ik me toch af of de minister van plan is om ook kanker mee te nemen, bijvoorbeeld in die aanscherping van het toetsingskader van het Ctgb waar hij het over had. Kunnen we dan ook een termijn krijgen voor wanneer dat hele pakket terugkomt? Want ik denk dat de minister het ook met mij eens is dat dat niet nog jaren moet duren.

Minister Adema:

Op het gevaar af dat ik nu een fout maak: ik denk het niet. Ik denk dat kanker in het systeem zit, net zoals neurotoxiciteit in de beoordeling zit,

vanzelfsprekend. Alleen zijn er nog geen bewijzen voor dat dat verband er is. We hebben neurodegeneratie alleen bij de Europese Commissie aangedragen, omdat die nu niet in het beoordelingskader zit. Dat moet op Europees niveau toegevoegd worden aan het kader. Wij zijn hard aan het werk om dat voor elkaar te krijgen.

Mevrouw **Podt** (D66):

Maar dan heb ik nog steeds geen antwoord op mijn vraag. Wanneer komt dat nou? Die mensen zitten daarop te wachten. Ik hoop toch dat de minister mij niet gaat zeggen dat het nog jaren gaat duren.

Minister **Adema**:

Ik hoop dat dat zo snel mogelijk gaat. Ik hoop met mevrouw Podt dat dat zo snel mogelijk is, alleen heb ik de Europese Commissie niet aan het touwtje. Dat begrijpt u.

De **voorzitter**:

Prima. Dank aan de minister voor zijn aanwezigheid. Ik schors voor enkele minuten en dan gaan we stemmen.

De vergadering wordt van 15.09 uur tot 15.15 uur geschorst.